

at aldı. Mûsâ el-Hâdî döneminde vezir tayin edilen Rebî' bir süre sonra azledilerek Dîvânü'l-ezimme kâtipliğine getirildi. Bu görevi sırasında ansızın hastalandı ve yedi gün sonra vefat etti (169/785 veya 170/786). Onun Mûsâ el-Hâdî tarafından zehirletildiği dair rivayetler bulunmaktadır. Oğlu Fazl da Abbâsî vezirlerindedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ya'kûbî, *Târîh*, II, 389, 392, 394, 400; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), bk. İndeks; Cehşiyârî, *el-Vüzerâ' ve'l-küttâb*, s. 44, 100, 125, 141, 151-152, 156, 167; Mes'ûdî, *Mürûcü'z-zeheb* (Abdülhamîd), III, 313, 317, 319; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VIII, 414; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, VI, 21, 33, 88-89; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 294-299; İbnü't-Tıktakâ, *el-Fahrî* (nşr. M. İvaz İbrâhîm Bek - Ali el-Cârim Bek), Kahire, ts. (Dârü'l-maârif), s. 157-159, 172; Hudarî, *Muhâçarât: Abbâsiyye*, s. 72-73; G. le Strange, *Baghdad during the Abbasid Caliphate*, Oxford 1924, bk. İndeks; D. Sourdel, *Le vizirât 'Abbâsîde de 749 a 936*, Damas 1959, I, 87-92; İbrâhîm Selmân el-Kürevî, *Nizâmü'l-üvizâre fi'l-'aşri'l-Abbâsiyyi'l-evvel*, İskenderiye 1989, s. 61-67; A. S. Atiya, "al-Rabî' b. Yûnus", *EP* (İng.), VIII, 350-351.

AHMET AĞIRAKÇA

REBÎ' b. ZİYÂD

(الربيع بن زياد)

Ebû Abdîrahmân er-Rebî'
b. Ziyâd b. Enes el-Basrî
(ö. 53/673)

Sicistan ve Horasan valisi, tâbiî.

Kahtânîler'den Benî Hâris b. Kâ'b'a (Belhâris) nisbetle Hârisî nisbesiyle de anılmış, künyesinin Ebû Firâs, dedesinin adının Rebî' olduğu da zikredilmiştir (İbn Abdülber, I, 516; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 206). Ebû Firâs en-Nehdî'ye ait bazı rivayetlerin Rebî' b. Ziyâd'a nisbet edilmesini doğru bulmayan Mizzî ikisinin farklı kişiler olduğunu belirtir (*Tehzîbü'l-Kemâl*, IX, 78-80). İbn Abdülber en-Nemerî onu sahâbî kabul etmiş (*el-İstî'âb*, I, 516), sahâbe hakkındaki bazı kaynaklarda da bu görüş tekrarlanmıştır. Ancak Rebî'in Resûl-i Ekrem ile görüştüğü bilinmemektedir (Buhârî, III, 268).

Basra valiliği ve kadılığına 17 (638) yılında tayin edilen Ebû Mûsâ el-Eş'arî aynı yıl veya 19 (640) yılında onu Menâzir'e kendi yerine kumandan olarak bıraktı. Rebî' Menâzir'i fethetti. Sancaktarı olan kardeşi Muhâcîr b. Ziyâd ortada şehid edildi. Basra valiliğine getirilen Abdullah b. Âmir (29/650) 30 (650) yılının başında kendisini Sicistan'a gönderdi; Rebî' orayı da ele geçirdi. Muâviye b. Ebû Süfyân, 46'da (666) Abdurrahman b. Semüre'yi Sicistan valiliğinin

den azlederek Rebî' b. Ziyâd'ı tayin etti. Basra ve Kûfe valiliğine getirilen Ziyâd b. Ebîh 50 (670) veya 51 (671) yılının başında Rebî'i Sicistan'dan alarak Horasan'a gönderdi. Rebî' ile birlikte Basra'dan ve Kûfe'den 50.000 Arap ailesi Horasan'a göç etti. Rebî' b. Ziyâd'ın iki buçuk yıl süren Horasan valiliği sırasında Hasan-ı Basrî ona kâtiplik yaptı. Horasan'ın ardından Belh'i barış yoluyla, Kuhistan'ı da savaşla fetheaden Rebî' b. Ziyâd sırasıyla Menâzir, Sicistan, Horasan, Belh ve Kuhistan fetihlerinde kumandan olarak aktif rol oynadı. Hz. Ömer ve Osman tarafından başlatılan İran ve Horasan'ın fethini tamamlayarak askerî ve idarî yeteneğini gösterdi.

Rebî'in siyasî ve askerî faaliyetlerinde ciddi, cesur ve mütevazi kişiliğiyle bilindiği kaydedilir. Bir defasında Ziyâd'ın, "Emîrül-mü'mininin Muâviye'den mektup geldi, sana altın ve gümüşü muhafaza edip diğerlerini taksim etmeni emrediyor" deyince Rebî'in, "Emîrül-mü'mininin mektubundan önce Allah'ın emri var" diyerek ganimetlerin beşte birini ayırıp geriye kalanı müslümanlara dağıtması onun dinî hassasiyetini göstermektedir. Kabilesini temsilen Hz. Ömer'in huzuruna çıktığında kendisine emîrül-mü'minin olarak çetin bir imtihandan geçtiğini söylemiş, Fırat kıyısında kaybolan bir koyundan bile kıyamet günü sorumlu tutulacağını hatırlatmıştır.

Kûfeli sahâbî Hucr b. Adî'nin Hz. Ali taraftarlığı sebebiyle Muâviye'nin emriyle öldürüldüğünü (51/671) duyan Rebî' b. Ziyâd'ın çok üzüldüğü, Hasan-ı Basrî ile birlikte bu olaya karşı büyük bir tepki gösterdiği belirtilir. Bazı kaynaklarda onun bu olaydan sonraki cuma günü minbere çıkarak cemaatten yapacağı duaya âmin demelerini istediği, Allah'tan ruhunun kabzedilmesini dilediği ve aynı gün vefat ettiği, yerine de oğlu Abdullah'ın geçtiği kaydedilir. Diğer bazı kaynaklarda Rebî'in Hucr b. Adî'nin katledilmesine üzüldüğü için öldüğü, Hucr'un da 53'te (673) katledildiği zikredilmiştir (Belâzürî, s. 596). Rebî' b. Ziyâd'ın Hz. Ömer, Übey b. Kâ'b ve Kâ'b el-Ahbâr'dan, ayrıca tâbiîn neslinden Mutarîf b. Abdullah, Hafsa bint Sîrîn, Ebû Miclez Lâhiq b. Humeyd'den rivayetleri vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 280-281; VI, 159-160; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, III, 268; Belâzürî, *Fütûh* (Fayda), s. 542, 547, 554, 568, 570-572, 576, 596; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IV, 225; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, I, 516-518; III, 438; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, XXXII, 76; XXXIV, 416; XXXVIII, 132; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, III, 46, 124, 128, 129, 417, 452, 489, 495; a.mlf., *Üsdü'l-gâbe*, II, 206-207; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, VI, 97; IX, 78-80; XXXIV, 183-184;

Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 71; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: 'Ahdü'l-Hulefâ'î'r-râşidin*, s. 329-330; a.e.: *'Ahdü Muâviye*, s. 16, 20-21, 205-206; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VIII, 61; İbn Hacer, *Tehzîbü'l-Tehzîb*, III, 211, 243-244; XII, 221; a.mlf., *el-İşâbe*, I, 504-505; Osman Çetin, "Horasan", *DİA*, XVIII, 235-236; Hüseyin Algül, "Hucr b. Adî", a.e., XVIII, 278.

ZEKERİYA GÜLER

REBİA (Benî Rebîa)

(بنو ربيعة)

Araplar'ın dört ana kolundan biri.

Kabilenin cediti Rebîa'nın soyu babası Nizâr b. Mead vasıtasıyla Adnân'a ulaşır. Adnân ve Kahtân'dan sonra Araplar'ın nisbet edildiği dört ana koldan biri olan Rebîa'nın (diğerleri Mudar, Kudâa ve Yemen) Esed, Tağlib, Vâil, Bekr, Şeybân, Hanîfe, Abdülkays, Kâsrî ve Ahmes gibi birçok kolu bulunmaktadır.

Nizâr'ın çocukları Arabistan'a dağıldığında Rebîa, Gamrızîkine denilen dağın eteklerine, Necid'deki Zâtürk adlı bölgeye ve Tihâme'nin aşağı bölgelerine gidip yerleşti. Kardeşleri İyâd'ın ayrılmasından sonra Tihâme'de sadece Rebîa ve Mudar kaldı. Nüfusları artıp bölge kendilerine dar gelmeye başlayınca Rebîa, Necid ve Tihâme bölgesinin iç kesimlerine yöneldi; bu yayılma süreci Arap yarımadası dışına taşarak İslâm döneminde de devam etti. Kabile mensupları Emevîler ve Abbâsîler döneminde Kûfe, Basra ve Kayrevan gibi yeni şehirlerde yerleşip mahalleler kurdu. Kaynaklarda geçen Diyârrebîa, Arap yarımadasının kuzeyinde Musul'dan Fırat havzasına kadar uzanan Musul, Nusaybin, Sincar ve Cizre gibi yerleşim yerlerinin bulunduğu bölgeyi ifade etmektedir. Bu bölge Rebîa'nın büyük kollarından Vâil, Bekr ve Tağlib'in yurduydur. Wellhausen, Emevîler döneminde Rebîa denildiğinde bu kabilenin kollarından Bekir b. Vâil oğullarının kast edildiğini belirtir. Sürekli genişlemekten dolayı kabile içerisinde zamanla anlaşmazlıklar ortaya çıktı; Benî Âmir b. Hâris ile Benî Abdülkays arasındaki çekişme iç savaşa yol açtı. İç savaş sonrasında Rebîa'nın diğer bazı kolları Necid, Hicaz ve Yemen'in çeşitli bölgelerine dağıldılar. Benî Abdülkays Bahreyn'e gidip yerleşti; Bekr, Tağlib, Aneze ve Dubey'a kabileleri Necid, Hicaz ve Tihâme'de yayıldı. Kabilenin bazı kolları da Mısır'a gitti.

Rebîa kabilelerine başkanlık yapmış güçlü bir kabile olan Tağlib'in reisi Rebîa b. Hâris b. Zühayr ve oğlu Vâil, Kahtânîler'in Yemen kollarına karşı giriştikleri birçok sa-